

ISSN 2306-7365 (Print)
ISSN 2664-0686 (Online)
Индекс 75637
DOI prefix: 10.47526

ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТИ

HOCA AHMET YESEVI
ULUSLARARASI TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ

1150 жыл
Әл-Фарабидің мерейтойы

175 жыл
Абай Құнанбайұлының
мерейтойы

YESEVI
ÜNİVERSİTESİ
HABARŞISI
Bilimsel Dergisi

ЯСАУИ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ
№3 (117) 2020
шілде-тамыз-қыркүйек

БАС РЕДАКТОР

биология ғылымдарының докторы, профессор
АБДРАСИЛОВ БОЛАТБЕК СЕРІКБАЙҰЛЫ

YAYIN YÖNETMENİ

Prof. Dr.

ABDRASILOV BOLATBEK SERIKBAYULI

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

доктор биологических наук, профессор
АБДРАСИЛОВ БОЛАТБЕК СЕРИКБАЕВИЧ

CHIEF EDITOR

Professor, Doctor of Biological Sciences
ABDRASSILOV BOLATBEK SERIKBAYEVICH

Индекстеледі/Tarama indeksli/ Индексируется/ Scanned indexes:
Index Copernicus, Directory of Research Journals Indexing

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

 Directory of
Research Journal
Indexing

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті

Журнал Қазақстан Республикасының Баспасөз және бұқаралық ақпарат істері жөніндегі ұлттық агенттігінде 1996 жылғы 8 қазанда тіркеліп, Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігі Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінің №232-Ж куәлігі берілген.

Шығу жиілігі: 3 айда 1 рет. МББ тілі: қазақша, түрікше, ағылшынша, орысша. Тарату аумағы: Қазақстан Республикасы, алыс және жақын шетел. **Индекс №75637**. Журнал 2013 жылдың қаңтар айынан бастап Париж қаласындағы ISSN орталығында тіркелген. **ISSN 2306-7365 (Print), ISSN 2664-0686 (Online)**.

Ғылыми еңбектің негізгі нәтижелерін жариялау үшін Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Білім және ғылым саласындағы бақылау Комитетінің 2018 жылдың 11 желтоқсандағы №1945 және 14 желтоқсандағы №1992 бұйрықтарымен журнал Комитет ұсынатын ғылыми басылымдар тізіміне Философия, Тарих, Педагогика және Филология бағыттары бойынша енгізілді.

KURUCU:

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi

Dergi 8 Ekim 1996'da Kazakistan Cumhuriyeti Basın ve Medya İletişim Ajansı tarafından tescillenmiş, Kazakistan Cumhuriyeti Yatırım ve Gelişim Bakanlığının, İletişim, Bilişim ve Bilgilendirme Komitesinin 232-J numaralı kimliği verilmiştir. Yayın Süresi: 3 ayda 1 defadır. Süreli Basın Yayın Dili: Kazakça, Türkçe, İngilizce ve Rusça. Dağıtım Bölgesi: Kazakistan Cumhuriyeti, uzak ve yakın yabancı ülkeler. **İndeks: 75637**. Dergi, Ocak 2013'ten bu yana Paris'teki ISSN Merkezi'nde kayıtlıdır. **ISSN 2306-7365 (Print), ISSN 2664-0686 (Online)**.

Bu dergi, Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nın 11/12/2018 tarih ve 1945 sayılı kararı ile 14/12/2018 tarih ve 1992 nolu kararı çerçevesinde Felsefe, Tarih, Pedagoji ve Filoloji alanlarında KC EBB tarafından tavsiye edilen bilimsel dergiler listesine dahil edilmiştir.

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Международный казахско-турецкий университет имени Ходжа Ахмеда Ясави

Журнал зарегистрирован в Национальном агентстве по делам печати и массовой информации Республики Казахстан 8 октября 1996 года. Комитетом связи, информатизации и информации Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан выдано свидетельство №232-Ж.

Периодичность издания: 1 раз в 3 месяца. Язык ППИ: казахский, турецкий, английский, русский. Территория распространения: Республика Казахстан, дальнее и ближнее зарубежье. **Индекс №75637**.

Журнал с января 2013 года был зарегистрирован в Центре ISSN в городе Париже.

ISSN 2306-7365 (Print), ISSN 2664-0686 (Online).

Приказами Комитета по контролю в сфере образования и науки Министерства образования и науки Республики Казахстан от 11 декабря 2018 года №1945 и от 14 декабря 2018 года №1992 журнал включен в перечень научных изданий в области Философии, Истории, Педагогике и Филологии, рекомендуемых Комитетом.

FOUNDER:

Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University

The Journal was registered by the Communication, Informatization and Information Committee Periodical press and information agency of the Republic of Kazakhstan on October 8, 1996, Ministry of Investment and Development of the Republic of Kazakhstan issued a certificate № 232-G. Publication: 1 time in 3 months. Language PPP: Kazakh, Turkish, English, Russian. Territory of distribution: the Republic of Kazakhstan, near and far abroad. **Index №75637**.

The journal has been registered since January 2013 at the ISSN Center in Paris.

ISSN 2306-7365 (Print), ISSN 2664-0686 (Online).

Pursuant to the Order of the Committee for Control in Education and Science of the Republic of Kazakhstan dated December 11, 2018 №1945 and December 14, 2018 №1992, the journal is included in the list of scientific publications in the field of Philosophy, History, Pedagogy and Philology, recommended by the Committee.

Бас редактордың орынбасары

педагогика ғылымдарының докторы, профессор Беркимбаев К.М.

Бас редактордың орынбасары

доцент, Ph.D. Пилтен Пусат

Жауапты хатшы

философия ғылымдарының кандидаты, доцент Балтабаева А.Ю.

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА

Жұрынов Мұрат	- ҚР ҰҒА президенті, академик /Қазақстан/
Демиркөз Мелаяхат Білге	- профессор, доктор /Түркия/
Гржибовский Андрей	- м.ғ.д., профессор /Норвегия/
Капилла Хосе Э.	- профессор, доктор /Испания/
Корнилов Виктор	- п.ғ.д., профессор /Ресей/
Мырзақұлов Рэтбай	- ф.-м.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Мейер Бургхард	- профессор, доктор /Германия/
Турметов Батирхан	- ф.-м.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Ташпынар Мехмет	- профессор, доктор /Түркия/
Сагироғлу Шереф	- профессор, доктор /Түркия/

РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС

Ақбасова Аманкүл	- техн.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Ақйол Хаяти	- профессор, доктор /Түркия/
Атемова Қалипа	- п.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Бұлбұл Ибрагим	- профессор, доктор /Түркия/
Булуч Бекир	- профессор, доктор /Түркия/
Батырбаев Нұрлан	- з.ғ.к., доцент /Қазақстан/
Гелишли Юджел	- профессор, доктор /Түркия/
Ергөбек Құлбек	- ф.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Есімова Шолпан	- э.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Жетібаев Көпжасар	- т.ғ.к., доцент /Қазақстан/
Жетпісбаева Бахытгүл	- п.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Йылдыз Мұса	- профессор, доктор /Түркия/
Мырзалиев Бораш	- э.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Томар Женгиз	- профессор, доктор /Түркия/
Торыбаева Жәмила	- п.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Умбетов Өмірбек	- техн.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Ұзақбаева Сақыпжамал	- п.ғ.д., профессор /Қазақстан/
Ыдырыс Серікбай	- э.ғ.д., профессор /Қазақстан/

Yayın Yönetmen Yardımcısı
Prof. Dr. Berkimbayev K.M.
Yayın Yönetmen Yardımcısı
Doç. Dr. Pilten Pusat
Yayın Kurulunun Sorumlu Sekreteri
Doç. Dr. Baltabayeva A.Y.

DANIŞMA KURULU

Jurnov Murat	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Demirköz Melahat Bilge	- Prof. Dr. /Türkiye/
Grjibovskiy Andrey	- Prof. Dr. /Norveç/
Kapilla Jose E.	- Prof. Dr. /İspanya/
Kornilov Viktor	- Prof. Dr. /Rusya/
Myrzakulov Ratbay	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Meyer Burghard	- Prof. Dr. /Almanya/
Turmetov Batırhan	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Taşpınar Mehmet	- Prof. Dr. /Türkiye/
Sağıroğlu Şeref	- Prof. Dr. /Türkiye/

EDİTÖR KURULU

Akbasova Amankül	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Akyol Hayati	- Prof. Dr. /Türkiye/
Atemova Kalipa	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Bülbül İbrahim	- Prof. Dr. /Türkiye/
Buluç Bekir	- Prof. Dr. /Türkiye/
Batirbayev Nurlan	- Doç. Dr. /Kazakistan/
Gelişli Yücel	- Prof. Dr. /Türkiye/
Ergöbek Kulbek	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Esimova Şolpan	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Jetibayev Köpjasar	- Doç. Dr. /Kazakistan/
Jetpisbayeva Bahtıgül	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Yıldız Musa	- Prof. Dr. /Türkiye/
Myrzaliyev Boraş	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Tomar Cengiz	- Prof. Dr. /Türkiye/
Toribayeva Jamila	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Umbetov Ömirbek	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Uzakbayeva Sahıpjamal	- Prof. Dr. /Kazakistan/
Idırıs Serikbay	- Prof. Dr. /Kazakistan/

Заместитель главного редактора
доктор педагогических наук, профессор Беркимбаев К.М.

Заместитель главного редактора
доцент, Ph.D. Пилтен Пусат

Ответственный секретарь
кандидат философских наук, доцент Балтабаева А.Ю.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Журинов Мурат	- президент НАН РК, академик /Казахстан/
Демиркоз Мелаяхат Билге	- профессор, доктор /Турция/
Гржибовский Андрей	- д.м.н., профессор /Норвегия/
Капилла Хосе Э.	- профессор, доктор /Испания/
Корнилов Виктор	- д.п.н., профессор /Россия/
Мирзакулов Ратбай	- д.ф.-м.н., профессор /Казахстан/
Мейер Бургхард	- профессор, доктор /Германия/
Турметов Батирхан	- д.ф.-м.н., профессор /Казахстан/
Ташпынар Мехмет	- профессор, доктор /Турция/
Сагироглу Шереф	- профессор, доктор /Турция/

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Акбасова Аманкул	- д.техн.н., профессор /Казахстан/
Акйол Хаяти	- профессор, доктор /Турция/
Атемова Калипа	- д.п.н., профессор /Казахстан/
Булбул Ибрагим	- профессор, доктор /Турция/
Булуч Бекир	- профессор, доктор /Турция/
Батырбаев Нурлан	- к.ю.н., доцент /Казахстан/
Гелишли Юджел	- профессор, доктор /Турция/
Ергобек Кулбек	- д.ф.н., профессор /Казахстан/
Есимова Шолпан	- д.э.н., профессор /Казахстан/
Жетибаев Копжасар	- к.и.н., доцент /Казахстан/
Жетписбаева Бахытгул	- д.п.н., профессор /Казахстан/
Йылдыз Муса	- профессор, доктор /Турция/
Мырзалиев Бораш	- д.э.н., профессор /Казахстан/
Томар Женгиз	- профессор, доктор /Турция/
Торыбаева Жамила	- д.п.н., профессор /Казахстан/
Умбетов Умирбек	- д.техн.н., профессор /Казахстан/
Узакбаева Сахипжамал	- д.п.н., профессор /Казахстан/
Ыдырыс Серикбай	- д.э.н., профессор /Казахстан/

Deputy chief editor

Professor, Doctor of Pedagogical Sciences Berkimbayev K.M.

Deputy chief editor

Associate Professor, Ph.D. Pilten Pusat

Responsible secretary

Associate Professor, Ph.D. Baltabayeva A.Yu.

EDITORIAL BOARD

Zhurynov Murat	- President of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, academician /Kazakhstan/
Demirkoz Melahat Bilge	- Professor, Doctor /Turkey/
Grijibovsky Andrey	- Doctor of Medical Sciences, Professor /Norway/
Kapilla Hose	- Professor, Doctor /Spain/
Kornilov Viktor	- Doctor of Pedagogical Sciences, Professor /Russia/
Myrzakulov Ratbay	- Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Meyer Burghard	- Professor, Doctor /Germany/
Turmetov Batyrhan	- Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Tashpinar Mehmet	- Professor, Doctor /Turkey/
Sagiroglu Sheref	- Professor, Doctor /Turkey/

EDITORIAL COUNCIL

Akbasova Amankul	- Doctor of Technical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Akyol Hayati	- Professor, Doctor /Turkey/
Atemova Kalypa	- Doctor of Pedagogical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Bulbul Ibrahim	- Professor, Doctor /Turkey/
Buluc Bekir	- Professor, Doctor /Turkey/
Batyrbayev Nurlan	- Candidate of Law, Associate Professor /Kazakhstan/
Gelisli Yucel	- Professor, Doctor /Turkey/
Yergobek Kulbek	- Doctor of Philology, Professor /Kazakhstan/
Essimova Sholpan	- Doctor of Economics, Professor /Kazakhstan/
Zhetibayev Kopzhasar	- Candidate of Historical Sciences, Associate Professor /Kazakhstan/
Zhetpisbayeva Bakhytgul	- Doctor of Pedagogical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Yildiz Musa	- Professor, Doctor /Turkey/
Myrzaliyev Borash	- Doctor of Economics, Professor /Kazakhstan/
Tomar Cengiz	- Professor, Doctor /Turkey/
Torybayeva Zhamilya	- Doctor of Pedagogical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Umbetov Omirbek	- Doctor of Technical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Uzakbayeva Sakhipzhamal	- Doctor of Pedagogical Sciences, Professor /Kazakhstan/
Ydyrys Serikbay	- Doctor of Economics, Professor /Kazakhstan/

Д.А. ДИЛЬБАРХАНОВА*

*Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің оқытушысы
(Қазақстан, Шымкент қ.), e-mail: dana.dilbarhanova@ayu.edu.kz*

ЕКПЕ ЖАСАУҒА ҚАТЫСТЫ ДІНИ КӨЗҚАРАСТАР МЕН ҰСТАНЫМДАРДЫҢ САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУЫ

Мақалада екпе жасаудың тарихы, бүгіні, болашағы қарастырылып, медициналық көзқарас тұрғысынан сипатталады. Екпе жасатудың артықшылықтары мен кемшін тұстары сараланады. Әлемдік тәжірибедегі және еліміздегі екпеге қатысты мәселелер жайлы сөз қозғалады. Түрлі дін өкілдерінің екпе жасатуға қатысты көзқарастары мен ұстанымдары талданып, ол ұстанымдардың негіздері мен сүйенетін дереккөздері, көздеген мақсаттары мен кедергі ретінде көретін тұстары жайлы талқыланады. Нақты деректер негізінде діндер атынан сөйлей алатын өкілетті тұлғалардың екпе жасатуға қатысты пікірлері, рұқсаттары мен тыйымдарына шолу жасалады. Қазіргі заманғы медицинаның мүмкіндіктерін ойға ала отырып, екпе жасатудың қажетті және маңызды, әрі қауіпсіз қадам екендігі көрсетіледі.

Кілт сөздер: екпе, дін, заң, жеке бас бостандығы, діни сенім еркіндігі, мемлекет.

D.A. Dilbarhanova

*Lecturer of Khoja Ahmed Yassawi International Kazakh-Turkish University
(Kazakhstan, Shymkent), e-mail: dana.dilbarhanova@ayu.edu.kz*

Comparative Analysis of Views and Principles Regarding Vaccination

The article discusses the history, present, and future of vaccination and it is characterized from a medical point of view. The advantages and disadvantages of vaccination are differentiated. It discusses issues related to vaccination in world practice and in our country and analyzes the views and principles of representatives of different religions on vaccination, the basis and sources on which these principles are based, as well as their goals and sides, which are considered as obstacles. A review of the opinions, permissions and prohibitions of individuals who can speak on behalf of religion regarding vaccination is made based on accurate data. Taking into account the possibilities of modern medicine, it is shown that vaccination is a necessary and important step.

Keywords: vaccine, religion, law, individual freedom, freedom of religion, state.

Д.А. Дильбарханова

*преподаватель Международного казахско-турецкого университета им. Ходжа Ахмеда Ясауи
(Казахстан, г. Шымкент), e-mail: dana.dilbarhanova@ayu.edu.kz*

Сравнительный анализ религиозных взглядов и принципов в отношении вакцинации

* **Бізге дұрыс сілтеме жасаңыз:**

- Дильбарханова Д.А. Екпе жасауға қатысты діни көзқарастар мен ұстанымдардың салыстырмалы талдауы // Ясауи университетінің хабаршысы. – 2020. – №3 (117). – Б. 330–338. <https://doi.org/10.47526.2020/2664-0686.030>

* **Cite us correctly:**

- Dilbarhanova D.A. Eкpe jasaуға qatysty dini kózqarastar men ustanymdardyń salystyrmaly taldaуы // Yasauy ыniversitetiniń habarshysy. – 2020. – №3 (117). – B. 330–338. <https://doi.org/10.47526.2020/2664-0686.030>

В статье рассматриваются история, настоящее, будущее вакцинации, и она характеризуется с медицинской точки зрения. Преимущества и недостатки вакцинации дифференцированы. Обсуждаются вопросы, связанные с вакцинацией в мировой практике и в нашей стране. Анализируются взгляды и принципы представителей различных религий на вакцинацию, основы и источники, на которые опираются эти принципы, а также их цели и стороны, которые рассматриваются в качестве препятствий. Делается обзор на мнения, разрешения и запреты касательные вакцинации лиц, которые могут говорить от имени религии на основе точных данных. Принимая во внимание возможности современной медицины, показано, что вакцинация является необходимым и важным шагом.

Ключевые слова: вакцина, религия, закон, свобода личности, свобода вероисповедания, государство.

Адамзат тарихындағы ең алғаш үлкен көлемде екпе жасату оқиғасы Массачусеттегі пірадар Котон Мэйзер шешек ауруына қарсы жергілікті дәрігер көмегімен өзіне және тағы 200 адамға екпе жасатқан кезінде тіркелген болатын. Дәл осы сәттен бастап екпеге қарсы топтар да бой көрсете бастады. Бұдан кейін ағылшындық атақты пірадар Роуланд Хилл (1744–1833) шешек ауруына қарсы вакцинацияны танымал етуші Эдвард Дженнермен жақсы таныстығының арқасында өзі уағыз айтқан елдімекендердің тұрғындарын екпе жасатуға ынталандырған болатын [1, 75-б.]. Ол 1806 жылы әлі көптеген медицина ғылымының өкілдері бұл тәжірибеге қарсы болып, үйренісе алмай жүргенде, осы тақырыпта памфлет жазып шығады [2, 112-б.]. Бірақ барлық дін өкілдерінің екпеге қатысты көзқарастары мұндай бола қойған жоқ. Бостондағы бірқатар пірадарлар 1798 жылы вакцинацияға қарсы қауымдастық құрды. Өзгелері мұны қауіпті деп тауып, екпе жасауға ынталандырушы дәрігерлер адамдарды өлтіруге тырысып жүр деген пікірді ұстанды. Вакцинацияға қарсы шыққан қауымдастықтардың көпшілігі протестанттық бағытты ұстанатын елдерден шығып отырды. Мысал ретінде Англиядағы Квакерлер қауымдастығы мен Швециядағы Баптисттерді келтіруге болады. Ұлыбритания аумағында екпе жасауды реттеуге бағытталған бірқатар жарғылар шығарылып отырды. Ең алғашқысы 1840 жылы шешек ауруына қарсы екпеге тыйым салатын жарғы болды. Ал 1853 жылы жергілікті беделді қауым өкілдерінің талабымен сәбилерге міндетті әрі тегін екпе жасау жайлы жарғы қабылданды. 1871 жылдан бастап екпеден бас тартқан ата-аналарға айыппұл салынып, оны төлегенше түрмеге тоғытылатын болған. Бірақ қоғам қарсылығына ұшыраған бұл ұстаным 1898 жылғы жарғымен өзгертіліп, екпенің тиімді немесе қауіпсіз екендігіне сенбейтін ата-аналарға балаларына екпе жасатудан бас тарта алатын құқық берді.

Екпеге қатысты қоғам пікірі әр түрлі және терең сенімдерді қамтиды. Бұл жағдай түрлі мәдени көзқарастар мен құндылықтар жүйесінің тоғысында пайда болады. Вакцинацияға қатысты негізгі перспективалар жеке құқық және қоғамдық денсаулық тарапынан екпеге қатысты ұстанымдар, түрлі діни қағидалар мен вакцина объектері, вакцинаға қатысты қоғам арасындағы сенімсіздік пен күмән контекстінде сипаттала алады.

Көптеген мемлекеттер өз азаматтарынан белгілі бір иммунизациядан өтуді міндетті түрде талап етеді. Қазақстан Республикасында мектеп жасына жеткен балалар міндетті екпе картасына ие болу керек. Міндетті иммунизацияның тиімділігі, қауіпсіздігі, моралдық тұрғыда дұрыстығы – жеке тұлғаның таңдау еркін құрметтеу және жалпы қоғамның денсаулығын қамтамасыз ету деген екі түрлі мақсат арасындағы қарама-қайшылықтың арасында өзекті тақырыпқа айналған және маңыздылығын жоғалтар емес.

Жеке тұлға құқығы және қоғамдық денсаулықты сақтау арасындағы келіспеушілік АҚШ Жоғары Сотында осыдан бір ғасырдай уақыт бұрын алғаш талқыланған болатын. Якобсон деген азамат пен Массачусетс билігі арасында болған сотта Кэмбридж қаласының тұрғыны шешек ауруына қарсы екпе жасатудан бас тартады, себебі ол заң оның өз денсаулығына жауап беру құқығына қол сұғып отыр деп шешеді. Сот Якобсонның өтінішін

кері қайтарады. Бұл 1905 жылғы сот шешімі жеке тұлға құқығын қоғамдық денсаулықты сақтаудың алдында шектеуге болатындығын көрсеткен мемлекеттің кейінгі іс-әрекеттер кешеніне де негіз болды [3, 652-653-б.].

Мұндай мәселе қоғамдық денсаулықты сақтау мүмкіндігінше көп адамды қорғап қалуға бағытталғандықтан, десек те қоғам ішіндегі жеке тұлғалар кейде өзге қалаулар мен талаптарға ие болатындықтан бой көрсетеді. Нақты екпе жағдайына қатысты айтар болсақ, мемлекеттік билік өкілдері жалпы халық денсаулығын қамтамасыз ету үшін жеке тұлғалардың құқығы мен қалауын екінші орынға ысырып қояды. Екпе жасатпаған тұлғалар жас балалар үшін, екпе қабылдай алмайтындай медициналық көрсеткіштерге ие тұлғалар үшін, тіпті екпе жасатқан тұлғалар үшін (себебі екпе 100 пайыздық тиімділікке ие емес) жаппай таралған ауру жағдайында үлкен қауіп тудыруы мүмкін. Десек те, екпе жасатудың да тәуекелді талап ететін тұстары бар екендігі жасырын емес. Сол себепті жеке тұлғалар өздерін және балаларын қорғап қала алуға таңдау еркі болғандығын талап етуге толыққанды құқығы бар. Ал мемлекет, өз тарапынан, қоғам қажеттіліктері мен жеке тұлға құқықтары арасындағы тепе-теңдікті сақтауға міндетті. Сондықтан қоғамдық денсаулықты сақтауды көздеушілер екпеге қатысты түрлі әлеуметтік-мәдени және діни ұстанымдарды біліп, құрметтеп, олардың халық арасында және жекеленген тұлғалар санасында қабылдануына және жетістікке ие болуына ықпал ете алуы тиіс.

Кейбір діндер және сенімдер жүйесі екпеге қатысты альтернативті ұстанымдарды ұсынады. Вакцинацияға қатысты діни негіздегі қарсылықтар этикалық дилеммаларға, адам тәні қасиетті және ол химиялық заттардан, жануарлар жасушаларынан ем таппау керек, Құдай тарапынан немесе табиғи жолдармен емделу керек деген кейбір діндердегі ұстанымдарға негізделеді.

Мысал ретінде, Католик шіркеуі екпенің, жеке тұлғаның және қоғамның денсаулығын сақтаудың маңыздылығын мойындағанымен, өз ерушілері, мүмкін болған жағдайда, түрлі жасушаларды құрамына енгізген екпе түрлеріне альтернативті ем-дом жолдарын қарастыруы керек деген ұстанымда [4, 545-б.]. Христиандық ғалымдар вакцинацияға қатысты ресми саясатқа ие болмағанымен, емделу үшін дұға мен жалбарынудың маңызы зор деген көзқарасты ұсынады [5].

Дін тарапынан екпе жасатуға қарсы көзқарастардың бой көрсеткеніне көп бола қойған жоқ. Вакцинацияға қарсы ересектер мен жас балалардың жалпы қоғаммен салыстырғанда үлесі аз болғанымен, олар үнемі ерекше назарға ие болады. Себебі инфекциялық аурулар орын алған жағдайда өте тез таралып, қоғамның басым бөлігін зақымдауы мүмкін [6, 112-б.]. Мысал ретінде, 1990 жылы Филадельфияда қызылша ауруының мектеп балаларының арасында кеңінен белең алуы фундаменталисттік шіркеу ерушілерінің өз балаларына екпе жасатудан бас тартып, тек дұға көмегіне жүгінуді жөн көргенінен жүзеге асты [7, 290-б.]. 1994 жылы дәл осындай жағдай вакцинацияға қарсы Христиандық Ғылым қауымдастығының ерушілерінің арасында орын алды. 2005 жылы Индиана штатындағы қызылша ауруының асқынуы екпеге қарсы болған діни қауымдастық ішінде, саяхатқа барып, сол жақтан ауру жұқтырып келген, сосын шіркеудегі жиналыстарға қалмай қатысып жүрген жасөспірім қыздан бастау алады. Осы жағдайлардың негізінде және вакцинацияға қарсы діни ұстанымдардың кең белең алуына байланысты мемлекет нақты іс-шараларды қолға ала бастады.

Азия және Африка аймақтарында екпелерге деген сенімсіздік батыстық қауымдастыққа деген сенімсіздікпен бірге дамып келеді. Отарлау саясатының құрбаны болған қазіргі мемлекеттер екпе жасауды да саяси ойындардың бір бөлігі ретінде қарастырып, өздеріне жасалғалы отырған зиянның алғышарттарының бірі деп түсінеді. Мысалы 1990 жылы Камерунда қоғамдық денсаулық сақтау қызметкерлері әйелдерді бала көтеру қабілетінен айыру үшін арнайы екпелерді жасауды жоспарлап жатқандығы жайлы қауесеттер мемлекеттің халық иммунизациясын жүзеге асыру жайлы жобасының құрдымға кетуіне

себепкер болды [8, 165-б.]. 1999 жылы британдық журналист Эдвард Хупер «Өзен: АИВ/ЖИТС негіздеріне саяхат» атты еңбегінде ЖИТС тудыратын вирус маймылдардан адамдарға полиомиелитке қарсы екпе арқылы келген деп тұжырымдайды. Ол бұл екпенің АИВ-ның маймылдарға тән түрімен ауыратын маймыл жасушаларынан жасалғандығын, содан ол вирустың адамдарға тән кейіпке ауысқандығын жазады. Ғалымдар мен медицина саласының мамандары бұл тұжырымға көптеген қарсы дәлелдер ұсынғанымен, БАҚ өкілдері, жалпы халық Хупердің бұл теориясын назарға алып, жаһандық деңгейде талқылауға дейін жеткізді.

Мұсылман фундаменталистері тарапынан көрініс тапқан діни және саяси қарсылықтар Пәкістан, Ауғанстан, Нигерияда полиомиелит екпесіне қатысты күмән тудырды. Мәселен, оңтүстік Ауғанстандағы жергілікті Талибан қозғалысының өкілдері полиомиелит екпесін мұсылмандарға зиян келтіру және Алланың тағдырына қарсы шығу мақсатында жасалған американдық құрал ретінде сипаттайды. Екпеге қарсылық көптеген қанды оқиғаларға да себепкер болды. 2003 жылы Нигерияда үш түрлі аймақтағы дін көшбасшылары екпелердің ЖИТС тудыратын вирустармен уланғандығы және обыр ауруын тудыратын элементтер құрамдас бөлігі болып табылатындығы жайлы мәлімдеме жасады. Ушыққан мәселе ДДСҰ және ЮНИСЕФ қатысуымен діни және саяси көшбасшылардың арасында орын алған диалог арқылы ғана шешілді. Пәкістанда 2012 жылы бастау алған, Талибан қызметкерлері ұйымдастырған шабуылдарда жетпістен астам медицина мамандары өлтіріліп, полиомиелит екпелерінің қорларына үлкен зақым келтірілді.

Екпеге қатысты түрлі мәдени, діни, саяси көзқарастардың болуы, халық арасындағы күмән мен сенімсіздіктің орын алуы бұл мәселеге жеткілікті мөлшерде назар аударылмай жатқандығының, медицина қызметкерлері мен қарапайым адамдар арасындағы байланыстың күшейтіліп, сауаттандыру, хабардар ету шараларының дұрыс жолға қойылуы қажет екендігінің белгісі болса керек.

Зерттеу жұмысын жүргізу барысында компаративистикалық және герменевтикалық, контент-талдау секілді әдістердің мүмкіндіктерін қолдану арқылы төмендегі бірқатар кең таралған діндердің екпе жасатуға қатысты көзқарастарын қысқаша тұжырымдадық. Сол тұжырымдарға тоқталсақ.

Буддизм. 1022–1063 жылдары жазба деректерінде буддист емші екпеге ұқсас емдеу әдісін қолданғандығы жайлы мәлімет келтіріледі. Емші шешек ауруынан пайда болған қабыршақтарды алып, ауырмаған адамдардың мұрын қуысына орналастырған. Он төртінші Далай Лама полиомиелит екпесіне қатысты бағдарламаға белсенді қатысты. Бұл діндегі діни мәтіндер немесе доктриналарда екпеге қарсылық айтылмайды, буддисттік елдердің басым бөлігі екпеге оң көзқарас танытады.

Христиандық. Бұл діни сенімдегі шіркеулердің басым бөлігі екпе қолдануға қатысты канондық немесе қасиетті мәтіндік қарсылық келтірмейді. Кейбір бағыттары екпе жасау барысында қолданылатын түсік жасатқаннан кейінгі ұрық қалдықтары жасушаларына қатысты қарсылық білдіргенімен, доктриналық тұрғыда екпеге қарсы тыйым жасалмайды. Христ шіркеуі, Сайентология секілді бағыттар болса, ауру деген шынайы ұғым емес екендігін айтып, әрбір ауруды дұға жасау арқылы жеңуге болатындығына назар аударады. Бірақ тарихта осы шіркеулер ерушілерінің ішінде жұқпалы аурулардың жаппай таралу оқиғаларында шіркеу басшылығының екпе жасатуға келісім бергендігі туралы жағдайлар көптеп кездеседі. Даниялық Реформисттік шіркеуде екпеге қарсылық дәстүрі 1800 жылдары шешек ауруына қарсы екпе жасату басталғалы қалыптасқан. Бұл қарсылық сол кезеңдердегі екпенің сапасына қатысты мәселелерге, сонымен бірге олардың бұл екпе өздерінің құдаймен қарым-қатынасына кері әсерін тигізеді деген тұжырымға негізделеді. Осы қарсылық әсерінен даниялық қоғамда түрлі ауыр аурулардың жаппай таралуы орын алып отырды. Осы шіркеу ерушілерінің арасындағы ең соңғы үлкен жаппай ауыру жағдайы 2013 жылы тіркеліп, 1226 адамның қызылша ауруын жұқтырып, 176 адам аурудан кейінгі түрлі асқынуларға ие болып,

90 адам одан ары пневмониямен ауырып, 66 адам отитпен жалғастырып, 82 адам ауруханаға өте ауыр жағдайда жатқызылғандығы келтіріледі [9].

Индуизм. Бұл дін ерушілері өмірге деген құрметті насихаттайтын болғандықтан, адамға ұзақ және салауатты өмір сүру мүмкіндігін сыйлайтын барлық жаңа технологияларға құрметпен қарайды. Бұл дін ерушілері тарапынан екпеге қарсылық көрсетілген емес. Сиырға деген құрмет, оның етін жемейтіндігіне қарамастан екпенің құрамындағы жануар тектес жасушалардың болуы да олардың тарапынан ешбір қарсылық тудырып отырған жоқ.

Ислам. Мұсылмандарға шошқа етін жеуге тыйым салынған. Бірақ көпшілік ғалымдар екпеге қатысты «қажеттілік заңдылығына» сай үкім береді, яғни ислам құқығы бойынша «Қажеттілік тыйым салынған нәрсені рұқсат етілгенге айналдырады». Ислам ғұламалары және мұсылман дәрігерлер қауіп жоғары болып тұрған жағдайда, ауру дендеп бара жатқан кезеңде екпе жасатудың тіпті міндетті екендігін айтады. Ислам екпеге қарсылық танытпақ түгіл, оны жасатуды көп жағдайда құптайды да.

Жайнизм. Аз ғана мемлекеттерде таралған, ерушілерінің саны да аз бұл діннің екпеге деген көзқарасы олардың діни ұстанымдарына негізделеді. Ешбір тірі ағзаға зиян келтірмеуді насихаттайтын жайнизм өкілдері микроағзаларды өлтіріп алуға қауіптеніп тіпті антибиотиктерді де қабылдаудан бас тартады. Десек те, адамның өміріне қауіп төніп тұрған қатерлі жағдайларда (мәселен, жабайы аңдар шабуылы кезінде, жұқпалы аурулар тарап жатқанда) қолда бар мүмкіндіктерді пайдалануға тыйым салынбайды. Сол себепті бұл дін тарапынан екпе жасатуға қарсылық көрсетілген емес.

Иегова куәгерлері. Бұл шіркеу өз ерушілеріне қан құйдыруға, алмастыруға, қанның кез келген құрамдас бөліктерін (қызыл қан жасушалары, плазма) емдік мақсатта қолдануға тыйым салады. Қанды қолдану өз құдайларының заңдарына қарсы шығу деп ұғындырады. 1920–1940 жылдары шіркеу өздерінің адам қанына қатысты доктриналарына негізделіп отырып екпеге қарсы шықты. 1950 жылдардан бастап екпеге қатысты бейтарап көзқарасты ұстанса, 1990 жылдары екпенің клиникалық қуаты мен күшіне әбден көздері жеткендіктен, қарсылық танытуын қойды.

Иудаизм. Иудейлер денсаулықты сақтауға көмек беретін барлық әрекеттерге қолдау білдіреді. Әрине, бұл қатарға екпе жасату да қосылады. Сонымен бірге иудаизм жеке адамның емес, жалпы қоғамның саулығын бірінші кезекке қояды. Ал жаппай екпе жасау – қоғам саулығының кепілі. 1850 жылы танымал раввин Исроель Лишпутц Эдвард Дженнерді шешек ауруына қарсы екпені жасап шығу бағытында жасаған еңбегі үшін «дұрыс жолдағы өзге дін өкілі» деп сипаттаған. Екпе жасату бәріне қол жетімді болмаған бұрынғы кездері ортодоксалды раввиндер Шаббат күнгі тыйымдарды да жеңілдетіп берген. Иудейлерге де шошқа етін жеуге тыйым салынғандықтан, екпені жасатуға да қарсы келуі керек қой деген заңды тұжырым туындайды. Десек те, иудей ғалымдары бұл тыйымның шошқа етін ауызбен жеуге қатысты екендігін айтып, екпе құрамында болған жағдайда, мәселе туындамайтындығын түсіндіреді. Иудей екпеге қарсы шығушылар жалпы дін атынан, дін доктриналарына негізделіп емес, кейбір екпелердің қауіптілігі тұрғысынан сөйлеп жатыр деп қабылдауға болады.

Соңғы күн әулиелері шіркеуі (Мормондар). Бұл шіркеу балалар арасында алдын алуға болатын дерттердің тарап кетуін болдырмау үшін екпені қолдайтындығын анық айтты. Осы бірлестік ілімін таратушылар әлемнің түрлі мемлекеттеріне жіберілетіндіктен барлығы толыққанды қажетті екпелермен қамтамасыз етіледі. Сонымен бірге олар екпені өздерінің гуманитарлық бағдарламасының ресми бөлігі ретінде белгілеген [10].

Сикхизм. Үнді түбегінде пайда болған әлемнің ерушілері саны бойынша бесінші үлкен діні сикхизм екпеге қатысты қандай да бір ережелер ұсынбайды. Статистикалық зерттеулер сикхтар балаларына жиі, тұрақты түрде екпе жасататындығын көрсетеді.

Біз жоғарыда әлем халықтары арасында кеңінен таралаған діни дәстүрлердің екпеге қатысты көзқарастарына жалпылама тоқталып өттік. Даниялық реформисттік шіркеуден

басқа діндердің ешбірі екпеге қатысты қатаң қарсылық пен тыйым салу ұсынбайды. Екпеге қарсылық білдірушілер тек өз тараптарынан, өз қызығушылықтарынан пікір білдіріп жатқандығын ескеруіміз керек. Исламда «Алла шипасыз дерт жаратпайды» деген түсінік бар. Канададағы Торонто Ислам институтының оқытушысы, ислам ғалымы Ахмад Құтты былай дейді: «Мүмкін болған немесе болашақ ауруларға қатысты екпе жасату біздің ғайыпқа деген иманымызға әсер етпейді. Сенушілер ретінде біз ғайыптың тек Аллаға аян екенін мойындаймыз. Сонымен қатар ислам біз өзімізді жағдаяттар мен мүмкін болған зияндарға өзіміздің жаратылыстағы Алланың заңдылықтарын қалай түсінетіндігімізге байланысты дайындауымыз керек екендігін түсіндіреді. Сол себепті мүмкін болған зиянның немесе аурудың алдын алу үшін Шариғат шеңберінде сақтық шараларын қолдануға мүмкіндік береді. Әлдекім әлі де сенімді болмайтын болса, біз Жүсіп пайғамбардың тарихына назар аудар аламыз. Ол болашақта орын алуы мүмкін қиындықтарға алдын ала дайындалып, дана және жан-жақты қаралған стратегияларды жасап шығады».

Адамзат екпе арқылы алдын алуға болатын ауруларға қарсы екпе салдыру тәжірибесі басталғалы екпеден бас тартуды қойған емес. Бас тартуға негіз болар себептерді басты үш категорияға топтастыруға болады:

- Медициналық негізде бас тарту: екпе компоненттеріне аллергия болу, иммундық жүйедегі ақаулар;
- Діни негізде бас тарту: өз ерушілеріне екпе жасауға тыйым салатын жүйеленген құрылымға ие діндер талаптарына қарсы шықпау;
- Философиялық негізде бас тарту: жеке сенім, тұжырым бойынша.

Екпеге абсолютті тұрғыда қарсы діндердің қатарына тек қана сенім емдейді деген көзқарасты ұстанатын Ақырзаман министрлері, Сенім ассамблеясы, Алғашқы ғасыр Інжілі шіркеуі секілді шағын христиандық шіркеулерді жатқыза аламыз. Ал кейбір діни топтар дін доктриналары қарсылық білдірмегенімен жеке пікір, саяси не әлеуметтік ұстанымдар мен мәселелер негізінде екпе жасатуға қарсы шығып жатады.

Жалпы діндердің көпшілігі екпені жақтайтын көзқарасты ұстанады. Мәселен, католиктер дінін тарихи жағдаяттарға байланысты екпеге қарсы дін ретінде тану стереотипі қалыптасқанымен, ресми Католик Шіркеуі балалардың немесе жалпы халықтың денсаулығына қауіп төніп тұрған жағдайда тіпті жасанды түсік өнімдерінің жасушаларынан жасалған екпелерді қолдану дін доктриналарына қарсы келмейтіндігін айтады. Ватикан екпе құрамында католиктік ұстанымдарға қарсы құрамдас бөліктер кездесер болса, оған баламалы шешім мен жол қарастыру керек екендігін, бірақ мүмкін болмаған жағдайда Фома Аквинскийдің «екі еселенген әсер» ұстанымын негізге ала отырып, екпеден бас тартпау керектігін жариялайды [11]. Иегова куәгерлері де екпеге қарсы діни бірлестік ретінде танылғанымен, 1952 жылы екпе жасатудың Сандар кітабы 17-тараудың 10–14 аяттарында келген құдай бұйрығына қарсы емес екендігін жариялады. Иудаизм ұстанушыларының арасында көптеген екпелер құрамында шошқа еті не майы элементтері, желатин компоненттері болатындықтан, бұл олардың діни ұстанымдарына сәйкес келмей, екпе жасатудан бас тарту керек деген тұжырым қалыптасқан. Бірақ екпені қолдану мәселесі Галаха заңнамаларының құрамында медициналық ережелерге сай талданып, иудейлік дінбасылар екпе жасатудың еш әбестегі жоқ екендігін түсіндіруге тырысуда. Мұсылман көшбасшылары, имамдар екпе жасатудың ислами ұстанымдарға қайшы келмейтіндігін түсіндіруде. Ал индуизмнің ешбір тармағы екпеге қарсылық көрсеткен емес. Индуизм кеңінен таралған Непал, Үндістан аймақтарында екпе жасату көрсеткіштері өте жоғары деңгейде.

Екпе мәселесі соңғы кездері жалпы әлемде, біздің елімізде де кеңінен талқыланып жатқан сұрақтардың бірі. Ата-аналар балаларына екпе жасатудан бас тартуының түрлі себептерін келтіріп, өз ұстанымдарын ғылыми, діни, дүниетанымдық тұрғыдан дәлелдеуге тырысуда.

Екпе жайлы сұрақтың соншалықты өзекті болып кетуіне не себеп болып отыр? Ең алдымен бұл мәселені тек діндар адамдар емес, діннен мүлдем алыс адамдар да әлемнің әр түкпірінде көтеріп жатқандығын ескеруіміз керек. Бірақ діни сенім жүйесі мәнмәтінінде, әлем назары діни жағдайға, мәселеге байланып отырған уақытта бұл сұрақ өте өзекті және айқын болып көзге түседі. Екпеден бас тартудың ең алғашқы және негізгі себебі ретінде біз ақпараттың қолжетімділігін көрсете аламыз. Технологиялар дамып, әрбір азамат ғаламтор желісіне қосылып, бұрындары жабық, талқыланбайтын болып келген мәселелер жайлы мәлімет ала бастағалы адам өз өмірінің ең маңызды қырлары – денсаулығы мен салауатты өмірді қамтамасыз ету жайлы тереңінен, басқаша ойлана бастады. Міне осы себепті ғаламторды пайдаланушылар арасында (ал олардың қатарында сіз бен біз толық бармыз) екпе жасату-жасатпау мәселесі танымал болып, қайта-қайта бас көтеріп отыр.

Медицина мамандарының басым көпшілігі екпенің тиімділігін ғылыми тұжырымдар мен фактілерге, медициналық көрсеткіштерге сүйене отырып дәлелдеуге тырысады. Ал екпеге қарсылық танытушылар да өз кезегінде қолда бар ақпараттар, нақты жағдаяттар негізінде екпенің зиянды тұстары мен жағымсыз әсерлерін әшкерелеуге барын салады. Десек те, екпенің зияны жайлы тұжырымдардың көпшілігі ғылыми негіздерге сүйенбеген, қарапайым стереотиптер мен қате түсініктерге сай қалыптасқан болып шығады.

Уақыт өте келе екпе жасату мәселесі діни кейіпке ене бастады. Әлемдегі дінге қатысты қалыптасып отырған көзқарас пен ұстанымдар, саясаттар жиынтығын еске алар болсақ, бұл мүлдем таңданарлық жағдай емес. Қазіргі кезеңде діни реңк берілмейтін мәселе кемде-кем. Екпе жасату да медициналық таңдау, шешім аясынан шығып, діни ұстанымдарға байланған күрделі мәселе ретінде қарастырылып жүр. Жоғарыда берілген ақпараттарға сәйкес ешбір әлемдік не дәстүрлі дін өз ерушілерінің денсаулығын сақтау, жақсарту амалдарына тыйым салмайтындығы жайлы тұжырым жасай аламыз. Мәселен, ислам денсаулықты «Жаратушының берген аманаты» ретінде бағалап, оны сақтауға, ұқыптылықпен қарап, барынша аялауға үндейді. Осы себепті исламда екпеге қатысты тікелей тыйым жоқ. Мұның негізгі себебі – Пайғамбар заманында мұндай мәселенің бой көрсетпеуі. Бірақ екі тараптың да, яғни екпені жақтаушылар мен даттаушылардың, апологеттері осы мәселеге жанама түрде болсын қатысы бар діни мәтіндерді негізге ала отырып, өз тыңдаушыларын сендіруге тырысады. Ислам шариғатында жалпы екпені қолдануға мүлдем тыйым салатын нақты пәтуа жоқ. Осы ақпарат негізінде қазіргі мұсылмандар арасындағы екпеге қарсылық діни ұстанымдармен емес, қоғамдағы екіұдай пікірлермен мотивацияланады деген тұжырым шығара аламыз.

Исламды мемлекеттік дін ретінде жариялаған елдердің өзінде вакцинация тыйым салыну былай тұрсын, міндетті негізде жүзеге асырылатын үдеріс болып табылады. Сауд Арабиясы аумағында орналасқан мұсылмандардың басты қасиетті орны Мекке қаласында қажылығын өтеу үшін мұсылмандардан міндетті екпелердің боуы талап етіледі. Осының өзі екпенің ислам дүниетанымында харам не күнәлі іс емес екендігіне айқын дәлел бола алады.

Қазақстанда ресми мойындалатын тағы бір дін – Православиелік христиандықта да екпеге қатысты осы тектес ұстаным ұсынылады. Шіркеу қызметкерлері денсаулықтың маңыздылығын ескерте отырып, дін ұстанушыларды саналы шешім қабылдауға шақырады.

Ескере кету керек жайт – екпе жасату не жасатпау діни емес, қоғамдық мәселе. Балаларына, өздеріне екпе жасатудан бас тартқан ата-аналар қоғамдық өмірдің толыққанды қатысушысы болу барысында бірқатар кедергілерге кез болуы мүмкін. Мәселен, 2019 жылы елімізде екпе жасатудан 17 мың адам бас тартып, қоғамда алаңдаушылық тудырды. Осы жылы ҚР «Білім туралы» заңына мектепке дейінгі білім беру мекемелеріне екпе жасатпаған балаларды қабылдамау жайлы түзету енгізілді. Қоғаммен араласудың ең алғашқы кезеңінен бастап баланың міндетті екпелері болуы талап етіліп отыр. Бұл талап өмірдің әрбір кезеңінде күшейіп, қатаңдана түседі. Сондықтан қоғамның толыққанды мүшесі болу үшін бала ата-анасы ол дүниеге келгеннен бастап саналы таңдау жасай алу керек.

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының мәліметі бойынша екпе жасау арқылы жыл сайын әлемде 3 миллионға жуық бала өмірін сақтап қалуға мүмкіндік туады. Ал екпеден бас тартушылардың көбеюі қызылша секілді мүлдем жойылып кетуге жақын қалған аурулардың халық арасында қайта белең алуының басты себебі болып отыр. Мысалы Ұлыбританияда 1997 жылы 91,5 пайыз балаға екпе жасалып, 1998 жылы қызылшамен ауырғандар саны 56 ғана бала болса, 2004 жылы 79,9 пайыз ғана балаға екпе салынып, 2006 жылы 740, 2008 жылы 1370 бала осы ауруға шалдықты [12]. Бұл Еуропадағы көптеген мемлекеттерге ортақ жағдай сипаттамасы болып отыр. Қазақстан үшін де бұл жағдай таңсық емес. 2019 жылы осы дерттен біздің елімізде 21 адам көз жұмып, 2018 жылғы 600 адамдық көрсеткіштен 2019 жылы 13 мың адамға жетіп, өсім 20 есе болып отыр [13].

Жалпы әлемдік ғылым екпенің пайдалы тұстарын әлдеқашан сан түрлі қырынан зерттеп, дәлелдеп қойған. Екпе жасатудың арқасында адамзат тарихының түрлі кезеңдерінде бой көрсеткен аурулар жеңіліске ұшырап, қазір тек тарихи дерек күйінде ғана бізге танылып отыр. Сондықтан екпе жасату, оған деген позитивті көзқарасты қалыптастыру – өркениетті, дамыған елдің бір сипатына айналған. Қазақстанда соңғы жеті жылда жұқпалы аурулардың алдын алуға қатысты іс-шараларға бөлінетін қаржы 12 есеге дейін өсіп, жағдайға байланысты үнемі толықтырылып отырады. Өткен жылғы қызылша ауруының өршуіне байланысты мемлекеттік бюджет қосымша 580 миллион теңге бөліп, екпе жасау аясы мен аудиториясын кеңейте түсті. Екпе балаларға елімізде тегін жасалатыны да назар аударарлық жайт. Ұсынылған деректер мен ақпараттар, талдаулар негізінде екпе еліміздің, халқымыздың денсаулығы мен салауатты өмірінің ажырамас бөлігі әрі тікелей әсер етуші фактор ретінде саналы көзқарас пен дұрыс тандауды, қарым-қатынасты талап ететін маңызды мәселе екендігін назарға ала отырып, тәні сау болғандықтан жаны да сау болар қоғам құруға бірлесе үлес қосу керек деген тұжырым жасай аламыз.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Bazin H. (19 January 2000). The eradication of smallpox: Edward Jenner and the first and only eradication of a human infectious disease. Academic Press. – P. 75.
2. Ian Glynn; Jenifer Glynn (30 August 2004). The Life and Death of Smallpox. Cambridge University Press. – P. 112.
3. Parment, W.E., Goodman R.A, Farber A. Individual rights versus the public's health – 100 years after Jacobson v. Massachusetts. N Engl J Med. – 2005; 352: 652-653.
4. Moral reflections on vaccines derived from cells derived from aborted fetuses. The National Catholic Bioethics Quarterly. 2006; 6: 541-549.
5. URL: <http://christianscience.com/what-is-christian-science>. Christian Science. Accessed 01/10/2019.
6. Aspinwall, T.J. Religious exemptions to childhood immunization statutes: Reaching for a more optimal balance between religious freedom and public health. Loyola Univ Chicago Law J. 1997; 29:109-39.
7. Rodgers, D.V., Gindler, J.S., Atkinson, W.L., Markowitz, L.E. High attack rates and case fatality during a measles outbreak in groups with religious exemption to vaccination. Pediatr Infect Dis J. 1993; 12:288-92.
8. Savelsberg, P.F., Ndonko, F.T., Schmidt-Ehry, B. Sterilizing vaccines or the politics of the womb: Retrospective study of a rumor in the Cameroon. *Medical Anthropology Quarterly*. 2000; 14:159–179.
9. Grabenstein JD. What the world's religions teach, applied to vaccines and immune globulins. *Vaccine*. 2013 Apr 12;31(16):2011-23. doi: 10.1016/j.vaccine.2013.02.026. Epub 2013 Feb 26. PubMed PMID: 23499565.
10. URL:<http://www.lds.org/church/news/church-makes-immunizations-an-official-initiative-provides-social-mobilization>: The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints.

11. URL:<https://web.archive.org/web/20060507072740/http://www.academiavita.org/template.jsp?sez=Documenti&pag=testo%2Fvacc%2Fvacc&lang=english>. Pontifical Academy for Life (2005). «Moral reflections on vaccines prepared from cells derived from aborted human foetuses». *Medicina e Morale*. Center for Bioethics, Catholic University of the Sacred Heart. Archived from the original on 2006-05-07.
12. URL: <https://informburo.kz/cards/zachem-nuzhna-vakcinaciya-i-pochemu-otkazyvatsya-ot-privivok-slishkom-opasno.html>. А. Горбунова: Зачем нужна вакцинация и почему отказываться от прививок слишком опасно?
13. URL:<https://zonakz.net/2020/01/23/v-kazaxstane-vydeleny-dve-gruppy-riska-kotorym-rokazana-vakcinaciya-protiv-kori/> В. Радионов: В Казахстане выделены две группы риска, которым показана вакцинация против кори.

**ЯСАУИ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ХАБАРШЫСЫ
YESEVI ÜNİVERSİTESİ HABARŞISI**

Редакцияның мекен-жайы
*161200, Қазақстан Республикасы, Түркістан облысы, Түркістан қаласы,
ХҚТУ қалашығы, Б.Саттархан даңғылы, №29В, Бас ғимарат, 404-бөлме*
☎(8-725-33) 6-38-26
E-mail: khabarshi.iktu@ayu.edu.kz

Ғылыми редакторлар: ф.ғ.к., профессор Сердәлі Бекжігіт,
ф.ғ.к., доцент Мансұров Нұрлан,
ф.ғ.к. Семіз Кенан
Аға редактор: Әбілдаева Гүлжан
Редактор: Садыкова Айгүл

Жарияланған мақала авторының пікірі редакция көзқарасын білдірмейді.
Мақала мазмұнына автор жауап береді.
Қолжазбалар өңделеді және авторларға қайтарылмайды.
«Ясауи университетінің хабаршысына» жарияланған материалдарды
сілтемесіз көшіріп басуға болмайды.

*Журнал Қожса Ахмет Ясауи атындағы
Халықаралық қазақ-түрік университетінің
«Тұран» баспаханасында көбейтілді.*
Басуға 30.09.2020 ж. қол қойылды. Пішімі 60X84/8. Қағазы офсеттік.
Шартты баспа табағы 22.5. Таралымы 200 дана. Тапсырыс 723. ©

Баспахана мекен-жайы:
*161200, Қазақстан Республикасы, Түркістан облысы, Түркістан қаласы,
ХҚТУ қалашығы, Б.Саттархан даңғылы, №29В, 2-ші ғимарат*
☎(8-725-33) 6-37-21 (1080), (1083)
E-mail: turanbaspasi@ayu.edu.kz